

Iz staroruske književnosti

PRIČA O TOME KAKO JE BATIJ RAZORIO RJAZANJ

1224. godine Tataromongoli se prvi put približavaju ruskoj zemlji – napadaju Polovce na njihovim teritorijama kod Azovskog mora. Poraženi Polovci obraćaju se Rusima: „Ako nam ne pomognete – danas smo mi bili posećeni, a vi ćete biti sutra!” Više ruskih kneževa udruženi sa Polovcima napadaju Tatare na reci Kalki (danas Kalčik). Tatari isprva beže, ali se brzo pokazuje njihova brojčana nadmoć i ratničko iskustvo, te Rusi i Polovci pretrpe težak poraz. Trinaest godina kasnije Tatari pod vodstvom kana Batija dolaze na reku Voronjež, a zatim napadaju Rezanj tj. Rjazanj, grad svega dve stotine kilometara jugoistočno od tada manjeg mesta Moskve. Rusiči ne mogu prihvatiti njihove zahteve koji nisu ni bili ispostavljeni da bi bili prihvaćeni – Batij je već namerio stići „do poslednjeg mora”, tj. pošao je u osvajanje sveta. Tako Rezanj postaje prvi ruski grad uništen od Mongola.

„Priča o tome kako je Batij razorio Rjazanj” (Повесть о разорении Батыем Рязани в 1237. г.) nastala je od usmenih pesničkih dela, čiji su tvorci bili pevači – članovi kneževe družine. Monasi-letopisci dali su delu konačan oblik i sačuvano je u kasnijim letopisima i zbirkama iz XVI veka. Ovde dati prevod je prema Volokolamskom prepisu iz XVI veka.

U leto 6745. (1237), dvanaest godina po prenošenju čudotvorne Nikoline ikone iz Korsunja, dođe bezbožni car Batij na rusku zemlju sa mnoštvom vojnika tatarskih i stade na reci Voronjež blizu rezanske zemlje. I posla u Rezanj velikom knezu Jurju Ingoreviču rezanskom izaslanike drske, tražeći desetinu od svega – od kneževa, od svih ljudi, i od svega. I ču veliki knez Juri Ingorevič rezanski o dolasku bezbožnog cara Batija. I odmah posla u grad Vladimer blagovernom velikom knezu Georgiju Vsevolodoviču vladimerskom, tražeći od njega pomoć na bezbožnog cara Batija, ili da sam pođe. [Ali] knez veliki Georgij Vsevolodovič vladimerski ni sam nije pošao, ni na pomoć [mu vojnike] nije poslao, namislivši sam ići u bitku sa Batijem. I ču veliki knez Jurij Ingorevič rezanski da mu nema pomoći od velikog kneza Georgija Vsevolodoviča vladimerskog, i odmah posla po braću svoju, po kneza Davida Ingoreviča muromskog, i po kneza Gleba Ingoreviča kolomenskog, i po kneza Olega Krasnog, i po Vsevoloda pronskog i po druge kneževe.

I počеше se savetovati kako se može beščasnika zadovoljiti darovima. I posla sina svojega kneza Fedora Jurjeviča rezanskog bezbožnome caru Batiju sa darovima i molbom velikom da ne napada rezanske zemlje. I knez Fedor Jurjevič dođe na reku Voronjež caru Batiju i donese mu darove i zamoli cara da ne napada rezanske zemlje. A bezbožni car Batij beše lažljiv i nemilosrdan, primi darove i lažno obeća ne napadati rezanske zemlje. I hvalisaše se i pretiše da će osvojiti [čitavu] rusku zemlju. I poče tražiti od rjazanjskih kneževa kćeri ili sestre sebi za postelju. I jedan od velmoža rjazanjskih od zavisti dojavio bezbožnom caru Batiju da knez Fedor Jurjevič rezanski ima kod sebe kneginju od carska roda, lepotom tela zelo krasnu. Car Batij lukav je i nemilostiv u neverici svojoj, raspaljen u pohoti ploti svoje, i reče knezu Fedoru Jurjeviču: „Daj mi, kneže, videti krasotu žene

toje." A blagovorni knez Fedor Jurjevič rezanski se nasmeja i reče caru: „Ne priliči nama, hrišćanima, tebi, beščasnome caru voditi žene svoje na blud. Ako nas savladaš, onda ćeš i našim ženama ovladati." A bezbožni car Batij se razjari i ogorči, i zapovedi odmah ubiti blagovernog kneza Fedora Jurjeviča, a telo njegovo zapovedi baciti da ga rastrgnu zveri i ptice; i ine kneževe, najbolje ratnike pobi.

I jedan od vaspitača kneza Fedora Jurjeviča, po imenu Apunica, sakri se i gorko plakaše, gledajući na blaženo telo svoga časnog gospodina. I, videći da ga niko ne čuva, uze telo svog ljubljenog gospodara i tajno ga sahrani. I pohita blagovornoj kneginji Eupraksiji i reče joj da beščasni car Batij ubi blagovernog kneza Fedora Jurjeviča. A blagovorna kneginja Eupraksija stajaše u previsokom hramu svojem i držaše voljeno čedo svoje kneza Ivana Fedoroviča, i čuvši takve smrtonosne reči ispuni se jadom i skoči iz previsokog hrama svojeg sa sinom svojim knezom Ivanom, i razbi se na smrt. I ču veliki knez Juri Ingorevič za ubistvo ljubljenog sina svog blagovernog kneza Fedora i inih kneževa, [kako je] naročitih ljudi mnogo pobijeno od bezbožnog cara, i poče plakati s velikom kneginjom, i sa drugim kneginjama, i sa braćom. I plakaše sav grad rezanski mnogo vremena.

I tek što se odmorio od tog velikog plača i ridanja, poče okupljati vojsku svoju i raspoređivati. Knez veliki Juri Ingorevič, videvši braću svoju i boljare svoje i vojvode [kako] hrabro i muževno jašu, podiže ruke ka nebu sa suzama i reče: „Spasi nas bože, od neprijatelja naših, i od onih koji ustaju na nas izbavi nas i sakloni nas od skupa beščastivih i od mnoštva onih što čine bezakonje. Neka im put bude taman i sklizak." I reče braći svojoj: „O, gospodo i mila braćo moja, ako smo iz ruke gospodnje dobro primili, zar ne treba i zlo da istrpimo? Bolje nam je smrću [večni] život kupiti, nego li biti pod vlašću poganih. Evo ja ću, brat vaš, ispred vas popiti čašu smrtnu za svete božije crkve, i za veru hrišćansku, i za očevinu oca našeg velikog kneza Ingora Svjatoslaviča." I podoše u crkvu uspenja presvete vladice bogorodice. I plakaše mnogo pred ikonom prečiste bogorodice, i moljaše se velikom čudotvorcu Nikoli i srođnicima svojim Borisu i Glebu. I dade poslednji poljubac velikoj kneginji Agrepini Rostislavni, i primi blagoslov od episkopa i čitavog svetog sabora, i podoše protiv beščasnog cara Batija. I sretoše ga blizu granica rezanskih. I napadoše na nj, i počeše se biti krepko i muževno. I bi seča zla i užasna. Padoše mnogi silni pukovi Batijevi. Car Batij vide da se gospodstvo rezansko krepko i muževno bije, i uplaši se. Ali ko se može odupreti gnevu božijem? A Batijeve sile [behu] velike i teške; jedan se biše s hiljadom, a dva – sa tmom. I vide veliki knez kako je ubijen njegov brat David Ingorevič i povika: „O, braćo moja mila! Knez David, brat naš, pre nas čašu ispi; zar da mi tu čašu ne pijemo?!" I presedoše s konja na konje, i počeše se biti prilježno. Mnoge silne pukove Batijeve projahaše, hrabro i muževno se boriše, tako da se sva vojska tatarska divljaše hrabrosti i muževnosti rjazanskog gospodstva. I jedva ih savladaše silni pukovi tatarski. Tu ubijen beše blagovorni knez veliki Georgij Ingorevič, brat njegov knez David Ingorevič muromski, brat njegov knez Gleb Ingorevič kolomenski, brat njihov Vsevolod pronski, i mnogi kneževi mesni i vojvode hrabre i vojnici srčani i smeli rjazanski, svi jednako umreše i smrtnu čašu ispiše. Ni jedan od njih ne vrati se nazad, svi skupa mrtvi ležaše, jer to navede [na nas] bog radi grehova naših. A kneza Olega Ingoreviča uhvatiše jedva živa. A car, videći mnoge svoje pukove gde padoše, poče veoma žaliti i užasavati se, videći mnoštvo pobijenih od svoje sile tatarske. I poče pustošiti rezansku zemlju i zapovedi biti i seći i

žeci bez milosti. I grad Pronesk, i grad Bel gorod, i Lžeslavec razori do temelja, i sve ljude pobiše bez milosti. I tečaše krv hrišćanska, kao reka silna, radi grehova naših. Car Batij, videći kneza Olega Ingoreviča veoma krasna i hrabra gde iznemaže od velikih rana, htede ga izvraćevati od velikih rana i na svoju veru obratiti. I knez Oleg Ingorevič ukori cara Batija i nazva ga bezbožnim i neprijateljem hrišćanskim. Grešni Batij planu od mrska srca svojega i odmah zapovedi Olega noževima na komade iseći. I ovo je drugi mučenik Stefan; primi venac svoga mučeništva od svemilostivog boga i ispi čašu smrtnu jednako sa svojom braćom. Grešni car Batij poče pustošiti rezansku zemlju, i pođoše ka gradu Rezanju i opstupiše grad i počeše se biti neodstupno pet dana. I Batijeva se vojska promeni, a građani se boriše bez smene. I mnoge građane pobiše, a ine raniše, a ini od velikih napora iznemogoše. A u šesti dan rano pođoše pogani na grad, ovi s ognjem, a ini s katapultima, a ini sa bezbrojnim lestvama. I uzeše grad Rezanj meseca decembra u 21 dan. I dođoše u crkvu sabornu presvete bogorodice, i veliku kneginju Agripinu, mater velikog kneza, sa snahama i s drugim kneginjama mačevima posekoše, a episkopa i sveštenike ognju predadoše, svetu crkvu spalīše, i ini mnogi od oružja padoše, a u gradu mnoge ljude, i ženu, i decu mačevima posekoše, a ine u reci utopiše, i jereje, crnorisce do poslednjeg posekoše, i sav grad spalīše, i sve bogatstvo rezansko i srodnike njihove kijevske i černjigovske pohvataše, a hramove božije razorīše i u svetim oltarima mnogo krvi proliše. I ne osta u gradu nijedan živ, svi jednako umreše i istu smrtnu čašu ispiše; ne beše tu nikog da stenje niti plače, ni otac i mater za decom ni deca za ocem i materom, ni brat za bratom niti za najbližim, no svi skupa mrtvi ležahu. I sve beše radi grehova naših. [A] bezbožni car Batij, videći veliko prolivanje krvi hrišćanske, razjari se zelo i ozlobi, i pođe na grad Suzdalj i Vladimer, želeći rusku zemlju popleniti, i veru hrišćansku iskoreniti, i crkve božije razoriti.

I jedan od velmoža rezanskih, po imenu Eupatij Kolovrat, u to vreme je bio u Černjigovu sa knezom Ingvarem Ingorevičem, i ču za dolazak zlovernog cara Batija, i pođe iz Černjigova s malom družinom i pognaše [konje] brzo. I dojaha u zemlju rezanjsku i vide je opustelu, gradove razorene, crkve spaljene, ljude pobijene. I potera u grad Rezanj i vide grad razoren, gospodare pobijene, i mnoštvo naroda kako leži, ovi pobijeni i posečeni, a ini spaljeni, ini u reci utopljeni. Eupatij kriknu u mucu duše svoje i raspali se u srcu svojem. I skupi malo družine – hiljadu sedamsto ljudi, koje bog sačuva, [jer] bejahu van grada. I pognaše po tragu bezbožnog cara i jedva ga dognaše u zemlji suzdaljskoj. I iznenada napadoše na tabore Batijeve i počeše seći bez milosti. I smetoše se svi pukovi tatarski, a Tatari postadoše kao pijani ili izbezumljeni. Eupatij [i njegovi ljudi] ih tako bespoštedno bijaše, da im se i mačevi zatupiše i uzeše tatarske mačeve (tj. sablje) i sekoše ih. A Tatari mnjahu da to mrtvi ustadoše. Eupatij silne pukove tatarske projaha i bijaše ih bespoštedno i jahaše kroz pukove tatarske hrabro i [tako] muževno da se i sam car uplašī. I jedva uhvatiše od puka Eupatijeva pet vojnika, iznemoglih od velikih rana, i odvedoše ih caru Batiju. Car Batij poče ispitivati: „Koje ste vi vere i koje zemlje i što mi mnogo zla tvorite?“ A oni rekoše: „Vere smo hrišćanske, vojnici velikog kneza Jurja Ingoreviča rezanskog, a od puka Eupatija Kolovrata. Poslani [smo] od kneza Ingvara Ingoreviča rezanskog da tebi, silnome caru, odamo poštovanje i časno te ispratimo i počast da ti odamo. Ali ne čudi se, care: ne stižemo nalivati čaše za veliku silu – vojsku tatarsku.“ I car se začudi njihovom mudrom odgovoru. I posla svog šuričića Hostovrula na Eupatija, a s njim silne pukove tatarske. A Hostovrul se

pohvali pred carem da će Eupatija živa pred cara dovesti. I skupiše se silni pukovi tatarski, htedući Eupatija živa uhvatiti. I sreće se Hostovrul sa Eupatijem. A Eupatij [beše] div silan i raseče Hostovrula na [dve] pole do sedla i poče seći silu tatarsku i mnoge najveće junake Batijeve tu pobi, ove na pole proseče, a ine do sedla rascepi. I uplašiše se Tatari, videći Eupatija – snažna diva, i okrenuše na njega mnoštvo katapulta i počеше biti po njemu iz stotina katapulta i jedva ga ubiše i donesoše njegovo telo pred cara Batija. Car Batij posla po murze, i po kneževe, i po sančakbeje i počеше se diviti hrabrosti i krepkosti i muževnosti rezanskog gospodstva. I rekoše caru: „Sa mnogim carevima u mnogim zemljama u mnogim bitkama bejasmu, a takve srčane junake ne videsmo, niti nam oci naši rekoše [za takve]. Ovi su ljudi krilati i ne boje se smrti, tako krepko i muževno jašući biju se jedan sa hiljadom a dva sa tmom. Nijedan od njih neće živ napustiti bojište.“ I reče car Batij, gledajući na Eupatijevo telo: „O, Kolovrate Eupatije, dobru si mi počast ukazao sa svojom malom družinom, mnoge junake silne orde si pobio i mnogi pukovi padoše. Da ja imam takvog slugu, držao bih ga pored srca svojega.“ I dadoše telo Eupatijevo preostalim ljudima njegove družine koji behu uhvaćeni na bojištu i zapovedi ih car Batij pustiti nikakva im zla ne nanoseći.

Knez Ingvar Ingorevič je u to vreme bio u Černjigovu kod brata svojega kneza Mihaila Vsevolodoviča černjigovskog, bogom saklonjen od toga zloga odmetnika, neprijatelja hrišćanskog. I dođe iz Černjigova u zemlju rezansku u svoju očevinu, vide je pustu i ču da su braća njegova sva pobijena od beščasnog zakonoprestupnika cara Batija, i dođe u grad Rezanj i vide grad razoren, a mater svoju, i snahe svoje, i srodnike svoje i veliko mnoštvo mrtvih gde leže, i grad razoren, crkve popaljene i sve blago iz blagajne černjigovske i rjzanske uzeto. Vide knez Ingvar Ingorevič veliku konačnu pogibiju radi grehova naših i žalosno kriknu kao ratna truba glas ispuštajući, kao slatke orgulje zvućeci, i od velikih krikova i strašnog vapaja ležaše na zemlji kao mrtav, i jedva ga povратиše polivajući ga vodom i nosiše ga po vetru, i jedva ožive duša u njemu. Ko ne bi zaplakao zbog tolike pogibije i ko ne bi zaridao zbog toliko ljudi naroda pravoslavnog, i ko ne bi žalio za toliko pobijenih velikih gospodara i ko ne bi zastenjao zbog tolike pljačke!

Razbirući po trupovima mrtvih, knez Ingvar Ingorevič nađe telo matere svoje velike kneginje Agrepine, i prepozna snahe svoje, i pozva popove iz sela koje bog sakloni, i pogrebe mater svoju i snahe svoje s plačem velikim, umesto psalama i pesama vikaše veoma i ridaše, i sahraniše druge trupove mrtvih, i očisti grad i osvešta ga. I skupi se malo ljudi, i dade im malo utehe. I plakaše neprestano, pominjući mater svoju i braću svoju, i rod svoj, i sve blago rezansko koje pogibe. Sve se to zbi radi grehova naših, pogibe grad i zemlja rezanska, izgubi se njeno bogatstvo i nestade njena slava, i ne beše u njoj ništa lepo videti, samo dim i pepeo, i crkve sve pogoreše, i velika crkva iznutra izgore i pocrni, i ne beše samo ovaj grad razoren, no i ini mnogi. Ne beše u gradu pojanja, ni zvona; umesto radošti samo plakahu neprestano.

Knez Ingvar Ingorevič ode gde pobijena behu braća njegova od [strane] beščasnog cara Batija – veliki knez Juri Ingorevič rezanski, brat njegov knez David Ingorevič, brat njegov Vsevolod Ingorevič i mnogi kneževi mesni, i bojari, i vojvode, i sva vojska, srčani junaci, blago rezansko. Ležahu na zemlji pusto, na travi kovilju, od snega i leda pomrzoše, ni od koga čuvani, telesa njihova zveri proždirahu i mnoštvo ptica kljuvahu. Svi skupa ležahu,

umreše, istu smrtnu čašu ispiše. I vide knez Ingvar Ingorevič gde leži mnoštvo trupova mrtvih i kriknu gorko gromkim glasom, kao zvučna truba, i u prsa svoja rukama bijaše i o zemlju se udaraše. Suze mu iz očiju kao potok isticahu i žalosno progovaraše: „O, mila moja braćo i gospodo! Kako ste usnuli, živote moj dragi! Mene jedinoga ostaviste u tolikoj pogibiji. Zašto pre vas ne umreh? I kamo se sakriste od očiju mojih, i gde odoste, blaga života mog? Zašto ništa ne govorite meni, bratu vašemu, cvetovi prekrasni, vinogradi moji nesazreli? Više nećete podati sladosti duši mojoj! Zašto, gospodo, ne pogledate na me – brata vašega, [zašto] ne progovorite sa mnom? Jeste li me zaboravili, brata svojega, od jednog oca rođenog, iz iste utrobe časne matere naše – velike kneginje Agrepine Rostislavne, istom dojkom mnogoplođnog vinograda podojeni? I kome ste me ostavili – brata svojega? Sunce moje drago, što je rano zašlo; meseci krasni, rano izgiboste; zvezde istočne, što ste rano zašle? Ležite na zemlji pustoj, ni od koga čuvani, časti-slave ni od koga ne primate! Jer propade vaša slava. Gde je gospodstvo vaše? Mnogim zemljama gospodari bili jeste, a sada ležite na zemlji pustoj, svetla vaša lica potamneše trunući. O, mila moja braćo i dobra družino, više se neću veseliti s vama! Svetlosti moja, zašto pomrknu? Ne naradovah se s vama! Ako usliši bog molitvu vašu, pomolite se za mene, za brata vašega, da umrem skupa s vama. Jer evo mi za veseljem plač i suze dođoše, a za utehom i radošću seta i jad javiše mi se! Zašto ne umreh pre vas, da ne bih video smrti vaše, a svoje pogibelji! Čujete li moje jadne reči što ih žalosno izgovaram? O zemljo, o zemljo, o du-brave, zaplačite sa mnom! Kako ću nazvati ili kako opisati onaj dan u kojem pogibe toliko gospodara i mnogo blaga rezanskog – hrabrih junaka? Ni jedan od njih ne vrati se nazad; svi umreše, svi čašu smrtnu ispiše. Evo se u jadu duše moje moj jezik vezuje, usta mi se zatvaraju, pogled tamni, snaga gubi.”

Beše tada mnogo tuge, i bola, i suza, i uzdisanja, i straha i trepeta od svih zlih koji napadoše na nas. Veliki knez Ingvar Ingorevič podiže [ruke] ka nebu, sa suzama pozva, govoreći: „Gospode, bože moj, u tebe se uzdah, spasi me i od svih što me gone izbavi me. Prečista vladiciče Hrista boga našeg, ne ostavi me u žalosti mojoj. Veliki mučenici i srodnici naši Borise i Glebe, budite mi pomoćnici, grešnome, u bitkama. O, braćo moja i gospodo, pomozite mi svojim svetim molitvama na neprijatelje naše – na Agarjane i unuke Izmailova roda!” Knez Ingvar Ingorevič poče razabirati trupove mrtvih i uze telo braće svoje i velikog gneza Georgija Ingoreviča, i kneza Davida Ingoreviča muromskog, i kneza Gleba Ingoreviča kolomenskog, i inih kneževa mesnih – svojih srodnika, i mnogih bojara, i vojvoda i bližnjih poznanika, i prenese ih u grad Rezanj i sahrani ih časno, a ine tu na pustom mestu skupi i nadgrobno otpoja. I, sahranivši ih, knez Ingvar Ingorevič pođe ka gradu Pronsku i skupi posečene udove brata svojega blagovernog i hristoljubivog kneza Olega Ingoreviča. I odneše ga u grad Rezanj, a časnu njegovu glavu sam veliki knez Ingvar Ingorevič do grada ponese i celiva ju ljubazno. I položiše ga s velikim knezom Jurjem Ingorevičem u jednoj raci. A braću svoju, kneza Davida Ingoreviča i kneza Gleba Ingoreviča položiliše do njihovih nogu blizu [njihovog] groba u jednoj raci. A knez Ingvar Ingorevič ode na reku Voronjež, gde beše ubijen knez Fedor Jurjevič rezanski, i uze časno telo njegovo, i dugo plakaše nad njime, i odnese ga u oblast njegovu velikom čudotvorcu Nikoli Korsunskom, i njegovu blagovernu kneginju Eupraksiju, i njihovog sina Ivana Fedoroviča isposnika i položiliše ih na jednom mestu i postaviliše nad njima tri krsta kamena, i zato se veliki čudo-

tvorac zove Nikolaje Zaraski, što se blagoverna kneginja Eupraksija sa sinom svojim Ivanom sama zarazi (tj. razbi).

Ovi gospodari su iz roda Vladimera Svjatoslaviča – srodnika Borisa i Gleba, unuci velikog kneza Svjatoslava Olegoviča černjigovskog. Bejahu rodom hristoljubivi, bratoljubivi, lica krasnih, očiju svetlih, pogleda groznog, pače mere hrabri, srca lakog, prema bojarima dobri, gostoljubivi, crkvama prilježni, pirovanju i gospodarskim zabavama radi, u ratničkim delima veomaiskusni, pred braćom svojom i njihovim izaslanicima veličanstveni. Muževnim umom umljahu, u pravdi-istini življahu, čistotu duševnu i telesnu bez poroka čuvahu. [Oni su] svetog korena izdanak i bogom posadenog vrta cvetovi prekrasni. Vaspitani behu pobožno i sa svim poukama duhovnim. Od samih pelena boga su zavoleli. O crkvama božijim veoma se starahu, praznih beseda ne činjahu, sramnih glagola ne ljubljahu i zloćudnih ljudi se klonjahu a s dobrima uvek besedaahu i božanska pisanija uvek s ganutošću slušahu. Ratnicima u boju strašni izgledahu, mnogi neprijatelji, ustavši na njih, pobegoše, i u svim zemljama slavno ime imahu. Prema grčkim carevima veliku ljubav imahu i darove mnoge od njih uzimahu. A u braku neporočno življahu, gledajući svoje spasenje. S čistom savešću i krepošću i razumom držahu [svoje] zemaljsko carstvo nebeskome se približavajući, ploti svojoj ne ugađahu, čuvajući svoje telo posle braka daleko od greha. Gospodarsko zvanje imajući, postu i molitvi prilježni behu, i krstove na ramenu svojem nošahu, i čast i slavu od čitavog sveta primahu, a svete dane svetog posta časno hranjahu i u svim svetim postovima pričešćivahu se svetih prečistih i besmrtnih tajni. I mnoge napore i pobjede u pravoj veri pokazahu. A s poganim Polovcima često se bijahu za svete crkve i pravoslavnu veru. I očevinu svoju od neprijatelja bez lenosti čuvahu, i milostinju nemalu davahu i pažnjom svojom mnogo dece i braće nevernih careva k sebi privlačahu i u pravu veru obraćahu.

Blagoverni veliki knez Ingvar Ingorevič, u svetom krštenju nazvan Kozma, sede na presto oca svojega velikog kneza Ingora Svjatoslaviča i obnovi zemlju rezansku, i crkve podiže, i manastire sagradi, i došljake uteši, i ljude skupi. I radovahu se hrišćani koje bog izbavi rukom svojom krepkom od bezbožnog zlovernog cara Batija. A kir Mihajla Vsevolodoviča pronskog posadi na očevini svoga oca.

KOMENTARI I OBJAŠNENJA

car Batij – u rus. izvorima Bati, Batij i Batu; kod Marka Pola – Batuj (1208-55), jedan od Džingis-kanovih unuka (drugi sin Džučija, prvog Temudžinovog sina), mongolski kan od 1236. U svom osvajačkom pohodu, nakon uništenja Kijeva, zauzimanja Budima i Pešte, osvajanja ondašnje Petrovaradinske tvrđave 1241. godine i nekoliko hrvatskih gradova, stigao je čak do Trsta. Zatim se povukao, dobivši vesti o porazu drugog dela svoje vojske u Srednjoj Evropi i pobjedama Novgorodana.

blizu rezanske zemlje – u orig. najčešće „rezanski“ i „Rezanj“, ali takode i „Rjazanj“, „rjazanjski“, „rezanjski“; takode „Jurij“ i „Juri“.

kneginja Eupraksija stajaše u previsokom hramu – u orig. въ превысокомъ храмѣ; zapravo – u visokoj kuli.

jedan se biše s hiljadom, a dva – sa tmom. – Tma – očigledno, ruski naziv za mongolsku formaciju od 10.000 ratnika (odgovara savremenoj diviziji).

ovo je drugi mučenik Stefan – Stefan – prvi hrišćanski mučenik (Djela apostolska, gl. 7.)

Car Batij posla po murze (...) i sančakbeje – Murza – od per. „emirzada” – princ, knez; kod Tatara mali feudalni plemić; sančakbeji – velmože, viši vojni zapovednici.

kao slatke orgulje zvučeci – „orgulje” možda izgledaju kao anahronizam, ali one su u primitivnom obliku postojale još u starom veku, a u srednjovekovnoj Evropi bile su dobro poznate.

na Agarjane i unuke Izmaelova roda – prema Bibliji, Agara je bila Egipćanka, naložnica Avrama, robinja Sare, Avramove žene, i majka Izmaela. Rusići su smatrali da ratnička nomadska plemena potiču od njih, pa su ih zvali Agarjanima i Izmailćanima.

(Sa staroruskog preveo **Andrij Lavrik**)